

Content, objectives and tasks of experimental testing for the development of grammar competence in english for 9-11th grade students

Feruz ERKULOVA¹

Namangan State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

30 January 2022

Accepted 20 February 2022

Available online

15 March 2022

Keywords:

experiment,
assessment,
questionnaire,
grammatical competence,
control group,
stage.

ABSTRACT

In this article, the research was aimed at improving the effectiveness of the development of grammatical competence of the English language in students of grades 9-11.

The recommendations developed based on the results of the study served to improve the teaching technology and indicators for assessing the results of the development of grammatical competence of the English language among students of grades 9-11 of secondary schools of the country.

Bukhara region, 2-37 secondary schools of Bukhara district, Ferghana region, 27th secondary school of Rishtan district, 22nd secondary school of Bostan district, Namangan region, Chartak district 53-DIUM, Mingbulak district 4-15 secondary schools were selected as pilot sites. Experimental work was carried out in these educational institutions during the 2017–2018, 2018-2019, 2019-2020 and 2020-2021 academic years.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2/S-pp252-261>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

9-11-синф ўқувчиларининг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш бўйича тажриба-синов ишларининг мазмуни, мақсад ва вазифалари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

тажриба-синов,
баҳолаш, сўровнома,
грамматик компетенция,
назорат гуруҳи,
боққич.

Тадқиқотнинг тажриба-синов ишларини олиб боришда 9-11-синф ўқувчиларининг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш самарадорлигини оширишга асосий эътибор қаратилди. Тадқиқот натижалари асосида ишлаб чиқилган тавсиялар республика-

¹ PhD Student of Namangan State University. Namangan, Uzbekistan. E-mail: feruzaerkulovauzb@gmail.com.

миздаги ўрта умумтаълим мактаблари 9-11-синф ўқувчиларининг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш технологияси ва натижаларини баҳолаш кўрсаткичларини такомиллаштиришга хизмат қилди. Тажиба-синов майдончалари сифатида Бухоро вилояти, Бухоро тумани 2-37-ўрта умумтаълим мактаблари, Фарғона вилояти, Риштон тумани 27-ўрта умумтаълим мактаби, Бўстон тумани 22-ўрта умумтаълим мактаби, Наманган вилояти, Чортоқ тумани 53-ДИУМ, Мингбулоқ тумани 4-15-ўрта умумтаълим мактаблари танлаб олинди. Тажибасинов ишлари мазкур таълим муассасаларида 2017–2018, 2018–2019, 2019–2020 ва 2020–2021 ўқув йиллари мобайнида ўтказилди.

Содержание, цели и задачи экспериментального тестирования для развития грамматической компетенции по английскому языку у учащихся 9-11 классов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

эксперимент,
оценивание,
анкета,
грамматическая
компетентность,
контрольная группа,
этап.

В данной статье, исследование, было направлено на повышение эффективности развития грамматической компетенции английского языка у учащихся 9-11 классов.

Рекомендации, разработанные по результатам исследования, послужили совершенствованию технологии обучения и показателей оценки результатов развития грамматической компетенции английского языка у учащихся 9-11 классов общеобразовательных школ страны.

Пилотными площадками были выбраны Бухарская область, 2-37 общеобразовательные школы Бухарского района, Ферганская область, 27-я общеобразовательная школа Риштанского района, 22-я общеобразовательная школа Бостанского района, Наманганская область, Чартакский район 53-ДИУМ, Мингбулакский район 4-15 общеобразовательные школы. Экспериментальная работа проводилась в данных учебных заведениях в течение 2017–2018, 2018–2019, 2019–2020 и 2020–2021 учебных лет.

Ушбу тажиба-синов ишларида қуйидагиларга эътибор қаратилди: 1. Тажиба-синов ишларини ўтказиш босқичлари белгилаб олинди; 2. Тажиба-синов майдончалари аниқланди; 3. Тажиба-синов ишларининг мазмуни, мақсади ва вазифалари белгиланди; 4. 9–11-синфларда ўқувчиларининг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожланганлик даражаси назорат қилиб борилди.

Ўрта умумтаълим мактаблари 9-11-синф ўқувчиларининг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш юзасидан тажиба-синов ишлари уч босқичда – таъкидловчи (аниқловчи) (2017–2018 йиллар), ривожлантирувчи (2018–2019 йиллар), яқунловчи (2019–2020, 2020–2021 йиллар) босқичларда ўтказилди.

Таъкидловчи тажриба-синов босқичи 2017-2018 ўқув йилида олиб борилди. Ўрта умумтаълим мактаби 9-11-синф ўқувчиларининг инглиз тилидан грамматик компетенциясини ривожлантириш бўйича назарий-методологик манбалар, ўқув меъёрий ҳужжатлар ўрганилди, инглиз тилининг В1 даражасида белгиланган грамматик компетенцияни ривожлантиришнинг назарий ва амалий асосларини аниқлаб олинди. Инглиз тилини ўқитишнинг лингвистик компетенциясига таянган ҳолда 9-11-синфларда инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш мазмуни, шакллари, технологиялари, воситалари ва методларини такомиллаштириш бўйича тавсия ва хулосалар ишлаб чиқилди. Таъкидловчи тажриба-синов ишларини ўтказиш учун ўрта умумтаълим мактабларида инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш бўйича анкета сўровномалари ишлаб чиқилди.

Анкета сўровномалари орқали 9-11-синф ўқувчиларининг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантиришга доир анкета саволларини бериш ва уларга жавоб олиш орқали ўқувчиларнинг инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожланганлик даражасини аниқлашга эришдик. Анкета сўровномасида 620 нафар 9-11-синф ўқувчилари иштирок этдилар.

Ривожлантирувчи тажриба-синов ишлари 2018-2019 ўқув йилида олиб борилди. Мазкур босқичнинг вазифалари қуйидагилардан иборат бўлди: инглиз тили ўқитувчиларини тадқиқот давомида ишлаб чиқилган инглиз тилида грамматик компетенциясини ривожлантириш билан боғлиқ замонавий ўқитиш технологиялари билан таништириш; тажриба-синов ишлари давомида назорат гуруҳи (қуйида НГ) ва тажриба гуруҳи (қуйида ТГ) натижаларини таққослаш ҳамда таҳлил қилиш; тажриба-синов ишлари жараёнида аниқланган камчиликларни бартараф этиш йўллари аниқлаш; олинган натижаларга кўра ишлаб чиқилган машқ ва технологияларни амалиётга жорий этишдан иборат.

Махсус ташкил этилган тажриба-синов ишлари ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини ҳар томонлама ўрганиш ҳамда 9-11-синфларда инглиз тили таълими самарадорлигини ошириш бўйича илмий хулосалар чиқаришни назарда тутди. Тажриба-синов ишлари табиий шароитда ўтказилди. Тажриба-синов жараёнида қатнашувчи академик гуруҳлар таркиби – ТГ ва НГлари белгиланди. Тажриба-синов ўтказиш учун юқорида кўрсатилган мактаблардан ТГда 310 нафар ва НГда 310 нафар ўқувчи иштирок этди. Шуни таъкидлаб ўтиш лозимки, ҳар иккала гуруҳда ҳам соатлар миқдори тенг, инглиз тилини ўрганиш дастури, ўқувчиларнинг инглиз тилига оид лингвистик жиҳатдан тайёргарлиги, гуруҳдаги ўқувчилар сони ҳамда ўқитиш материалларига ўзгариш киритилмади. Ўқувчиларнинг инглиз тили бўйича билим даражасининг нисбатан тенглиги бизни қизиқтираётган саволларга объектив кўрсаткичлар олишимизга имкон берди.

Ҳозирда мактаб инглиз тили дарсликлари асосан коммуникатив нутқий компетенцияларни ривожлантиришни назарда тутганлигини ҳисобга олиб, грамматик компетенцияга доир машқларни нутқий компетенцияларда қўллаш орқали биз ўқувчиларга уларни ўргатиб бордик.

9-11-синф ўқувчиларининг грамматик компетенциясини ривожлантиришга доир машқ ва топшириқлар уч босқичда амалиётга татбиқ қилди: (1) янги ва нотаниш грамматик бирликларнинг тақдимоти (presentation), (2) янги ва нотаниш грамматик бирликларни машқ қилиш (exersise), (3) мазкур бирликларни нутқда қўллаш (usage).

1. Янги грамматик бирликларни тақдимот босқичида ўқувчилар матнлар ва янги дарс таркибидаги грамматик материалга оид машқларни бажаришга эътибор қаратилди. Грамматик бирликлар бўйича машқлар қуйидаги амалларни бажаришни талаб этди: 1. Янги инглиз тили грамматик материални бошқа таниш қоидалардан фарқлаш. 2. Тинглаб/ўқиб идрок этилган янги грамматик қоиданинг номини айтиш. 3. Ўқитувчи ҳикоясидаги тегишли грамматик қоидани қўллаб давом эттириш. 4. Ўқувчи ёки ўқитувчи айтган грамматик қоидани гапда қўллаш. 5. Нутқий вазиятда грамматик қоидани қўллаш. 6. Тегишли грамматик қоидани қўллаб, савол-жавоб қилиш ва ҳ.к.

Тажриба-синов ишлари учун юқори синфлар ҳисобланган 9-11-синфлар белгилаб олинди, ўқитувчилар жамоаси шакллантирилди. Тажриба-синов ишларида Бухоро вилояти Бухоро тумани 2-37-ўрта умумтаълим мактаблари, Фарғона вилояти Бўстон тумани 22-ўрта умумтаълим мактаби, Риштон тумани 27-ўрта умумтаълим мактаби, Наманган вилояти Чортоқ тумани 43-ДИУМ ва Мингбулоқ тумани 4-15-ўрта умумтаълим мактабларининг 56 нафар инглиз тили ўқитувчилари иштирок этдилар (Тажриба-синовда иштирок этган инглиз тили ўқитувчилари диссертациянинг 1-иловасида берилган).

Юқоридаги инглиз тили ўқитувчиларига тажриба-синов мақсад ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда грамматик компетенцияни ривожлантиришга қўйиладиган замонавий талабалар бўйича қуйидаги саволномалар берилди:

1. Грамматикани ўрганишнинг энг яхши усули индуктив усул (ўқувчиларга турли ўзгармас шакл ва қурилмаларни бажартириш орқали грамматика тушинтирилади (Grammar is best taught inductively (students examining many examples to find out patterns)).

А. Розиб.

Қарши

С. Бетараф

2. Грамматикани ўрганишнинг энг яхши усули дедуктив усул (ўқувчиларга грамматикани ўрганишда аввало қоида берилади (Grammar is best taught deductively (telling the rules to the students first)).

А. Розиб

Б. Қарши

С. Бетараф

3. Грамматикани дедуктив ёки индуктив усулда ўргатишда ўқувчиларга танлаш имконияти берилади (Grammar is best taught either inductively or deductively depending on the students' preference).

А. Розиб

Б. Қарши

С. Бетараф

4. Грамматикани дедуктив ёки индуктив усулда ўргатишда ўқитувчиларга танлаш имконияти берилади (Grammar is best taught either inductively or deductively depending on the teachers' preference).

А. Розиб

Б. Қарши

С. Бетараф

5. Грамматикани дедуктив ёки индуктив усулда ўргатишда грамматиканинг хусусияти ҳисобга олинади (Grammar is best taught either inductively or deductively depending on the grammar points).

А. Рози

Б. Қарши

С. Бетараф

6. Грамматикани аниқ (имплицит) ўргатилмайди. Грамматик қоидалар берилмайди. Ўқувчилар уларни турли тақдимот ва кўргазмалилик орқали билиб олишади (Grammar is best taught implicitly. That is, grammar rules should not be pointed out but they should be understood implicitly through various forms of exposure).

А. Рози

Б. Қарши

С. Бетараф

7. Грамматика очиқ (эксплицит) тарзда ўргатилади. Грамматик қоидалар ўқувчиларга берилади ва тушинтирилади (Grammar is best taught explicitly. That is, rules should be clearly stated and pointed out to the students).

А. Рози

Б. Қарши

С. Бетараф

8. Грамматикани очиқ ўргатиш ёки ўргатмаслик ўқитувчига боғлиқ бўлади (Grammar should best be taught either explicitly or implicitly depending on the confidence of the teacher in explaining about the grammar points).

А. Рози

Б. Қарши

С. Бетараф

9. Грамматикани очиқ ўргатиш ёки ўргатмаслик грамматик материални қийинчилик даражасига боғлиқ бўлади (Grammar should best be taught either explicitly or implicitly depending on the difficulty of the grammar points).

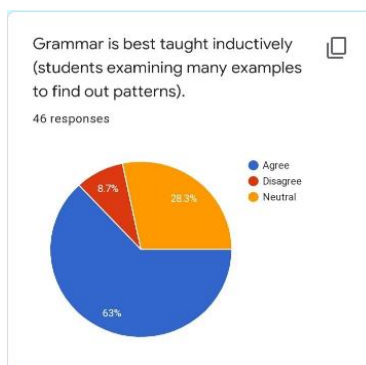
А. Рози

Б. Қарши

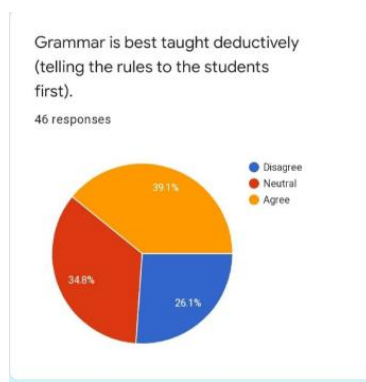
С. Бетараф

Тажриба-синов жараёнида 9-11-синф ўқувчиларининг грамматик компетенциясини ривожлантириш бўйича берилган саволномаларга инглиз тили ўқитувчилари қуйидагича жавоб бердилар.

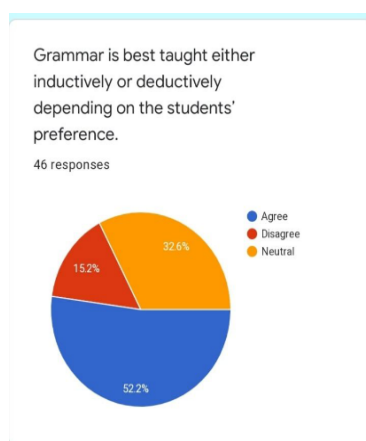
“Грамматикани ўрганишнинг энг яхши усули индуктив усул (ўқувчиларга турли ўзгармас шакл ва қурилмаларни бажартириш орқали грамматика тушинтирилади (Grammar is best taught inductively (students examining many examples to find out patterns)”, деган биринчи саволга 63 % ўқитувчи “рози (agree)” эканлигини, 8,7 % “қарши (disagree)” ва 28,3 % ўқитувчи “бетараф (neutral)” эканлигини билдириб, жавоб берганлар.

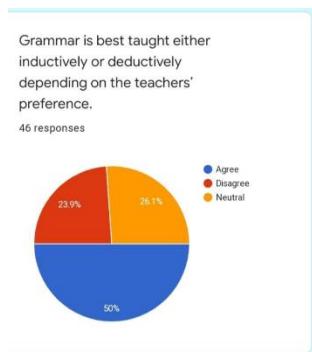
“Грамматикани ўрганишнинг энг яхши усули дедуктив усул (ўқувчиларга грамматикани ўрганишда аввало қоида берилди (Grammar is best taught deductively (telling the rules to the students first)) саволига 39,1 % ўқитувчи “рози”, “34,8 % “қарши”, 26,1 % ўқитувчи “қаршиман”, деб муносабат билдирдилар.

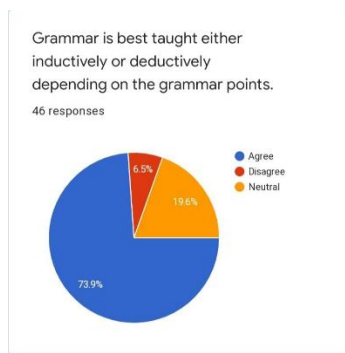
“Грамматикани дедуктив ёки индуктив усулда ўргатишда ўқувчиларга танлаш имконияти берилди (Grammar is best taught either inductively or deductively depending on the students’ preference)” деган, саволга 52,2 % “розилигини”, 15,2 % “қарши”, 32,6 % “бетараф” эканликларини билдирдилар.

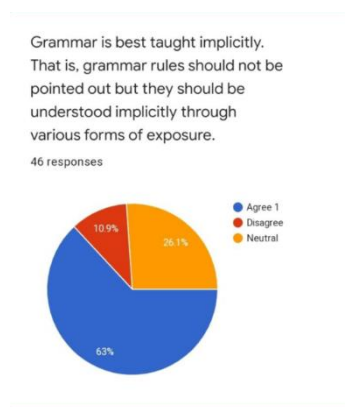
Тўртинчи “Грамматикани дедуктив ёки индуктив усулда ўргатишда ўқитувчиларга танлаш имконияти берилди (Grammar is best taught either inductively or deductively depending on the teachers’ preference)” саволига 50 % “рози”, 23,9 % “қарши”, 26,1 % “бетараф”, деб муносабат билдиришган.

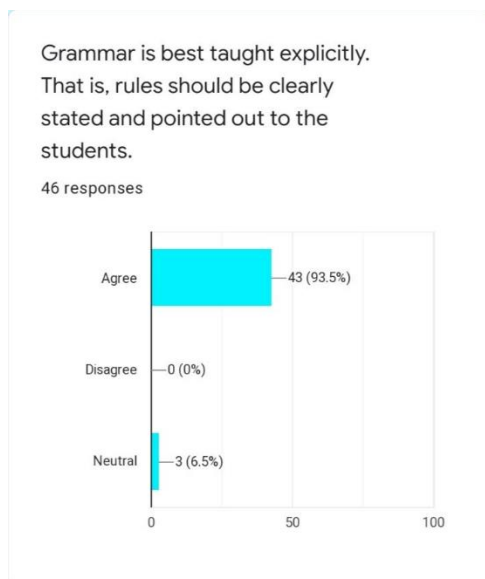
“Грамматикани дедуктив ёки индуктив усулда ўргатишда грамматиканинг хусусияти ҳисобга олинади (Grammar is best taught either inductively or deductively depending on the grammar points)” саволига 73,9 % “розиман”, 6,5 % “қарши”, 19,6 % “бетараф”, эканлигини кўрсатиб жавоб беришган.

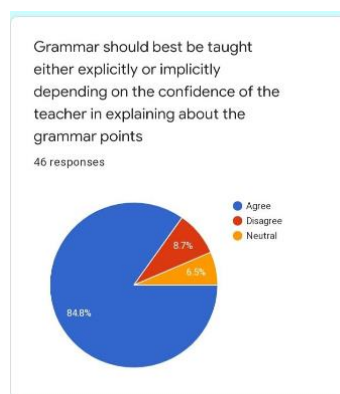
Навбатдаги “Грамматикани аниқ (иплисит) ўргатилмайди. Грамматик қоидалар берилмайди. Ўқувчилар уларни турли тақдимот ва кўргазмалилик орқали билиб олишади (Grammar is best taught implicitly. That is, grammar rules should not be pointed out but they should be understood implicitly through various forms of exposure)” саволига 63 % “розилигини”, 10,9 % “қарши”, 26,1% “бетарафлиги” ҳақида жавоб қилишди.

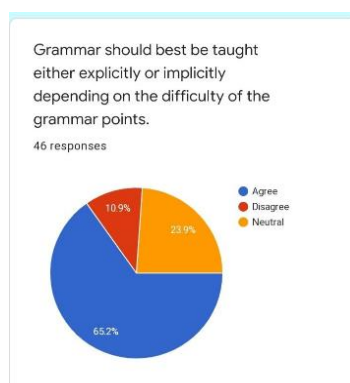
“Грамматика очиқ (эксплицит) ўргатилади. Грамматик қоидалар ўқувчиларга берилади ва тушинтирилади (Grammar is best taught explicitly. That is, rules should be clearly stated and pointed out to the students)” деган саволга, 93,5% “рози”, 0 (ҳеч ким қарши овоз бермаган) % “қарши”, 6,5 % “бетараф” эканликларини билдирдилар.

“Грамматикани очик ўргатиш ёки ўргатмаслик ўқитувчига боғлиқ бўлади (Grammar should best be taught either explicitly or implicitly depending on the confidence of the teacher in explaining about the grammar points)” саволига, 84,8 % “розиман”, 8,7% “қарши”, 6,5 % “бетарафман”, деб жавоб беришган.

Охирги “Грамматикани очик ўргатиш ёки ўргатмаслик грамматик материални қийинчилик даражасига боғлиқ бўлади (Grammar should best be taught either explicitly or implicitly depending on the difficulty of the grammar points)” саволига 65,2 % “рози”, 10,9 % “қарши”, 23,9 % “бетараф” эканликларини баён қилишди.

Мазкур синфларда амалга оширилаётган тадқиқот иши юзасидан инглиз тили ўқитувчилари билан суҳбатлар ва сўровномалар ўтказилди. Шунингдек, тажриба-синов ишларига жалб қилинган ўқитувчиларнинг интегрatív ёндашув бўйича ҳамда инглиз тили ўқув предметига оид ислохотларга тегишли назарий билимларини аниқлаш мақсадида махсус сўровномалар ўтказилди. Белгиланган синфларда тажриба-синов гуруҳига жалб қилинган ўқитувчиларнинг дарс жараёнлари кузатилди. Ўтказилган сўровномалар ва суҳбатлар натижалари ҳамда кузатилган дарс таҳлиллари юзасидан ўқитувчилар билан умумий муҳокамалар амалга оширилди. Мазкур даврда тадқиқотда таклиф қилинган инглиз тилини ўқитишда грамматик компетенцияни ривожлантиришга оид усуллар, машқлар синовдан ўтказилди. Ривожлантирувчи тажриба-синов ишларини қамраб олган йилларда таклиф этилган машқлар, усулларнинг статистик натижалари таҳлил қилинди.

Тажриба-синовга жалб қилинган респондентларнинг умумий сони 620 нафар бўлиб, шулардан 310 нафари назорат гуруҳларини, 310 нафари тажриба гуруҳларини ташкил қилди. Ҳар бир умумий ўрта таълим муассасасида назорат гуруҳи (НГ) учун биттадан синф, тажриба гуруҳлари (ТГ) учун белгиланган синф тенг ярми ажратиб олинди, баҳолаш мезонлари – юқори (аъло), яхши (яхши), ўрта (қониқарли) асосида аниқланди. Шунингдек, тажриба-синов ишларига 21 нафар инглиз тили ўқитувчилари ҳам жалб қилинди.

9-синфдаги назорат гуруҳларида Л.Жўраев, С.Хан ва Ф.Рашидова муаллифлар жамоаси томонидан яратилган “Fly High English” 9-синф дарслигидан, Ф. Рашидова, Н.Тиллаева, З.Каримова муаллифлар гуруҳи томонидан яратилган “English” 10-синф дарслигидан, Ф. Рашидова, Н.Тиллаева, М.Хамзаева, Г.Риситбоева муаллифлар гуруҳи томонидан яратилган “English” 11-синф дарслик-мажмуаларидан фойдаланилиб амалий дарслар олиб борилди.

Яқунловчи тажриба-синов ишлари 2019-2020 ўқув йилида амалга оширилди. Яқунловчи тажриба-синов ишларининг мақсади тавсия қилинган машқлар, технологияларнинг ютуқ ва камчиликларини аниқлаш ҳамда такомиллаштиришдан иборат. Белгиланган мақсаддан келиб чиққан ҳолда, қуйидаги вазифалар амалга оширилди: тажриба ва назорат синфлари ўқувчиларининг назорат ишлари ва сўров-жавоблари асосида аниқланган билим даражаларини таққослаш ва хулосалар чиқариш; ишлаб чиқилган технологиялар ва машқларни янги тавсиялар ва хулосалар билан бойитиш; ўтказилган барча тажриба-синов ишларининг умумий таҳлилин ишлаб чиқишдан иборат.

Ушбу босқичда қуйидаги ишлар амалга оширилди: Яқунловчи тажриба-синов бўйича 9-11-синф ўқувчилари ўртасида назорат текширишлар олиб борилди. Ушбу синфларда ТГ ва НГларда грамматик компетенцияни ривожлантиришда маъқул топилган машқлар, усулларни ўқув жараёнида самарадорлигини исботлаш юзасидан тажриба-синов ишлари амалга оширилди. 9–11-синф ўқувчиларга инглиз тили ўқитишда коммуникатив, компетенциявий ва интеграцион ёндашув методларидан фойдаланиб, грамматик машқлар ва технологиялар амалиётга тадбиқ қилинди ҳамда ўқувчиларнинг инглиз тилида эркин мулоқот қила олишни ривожлантиришга йўналтирилган ўқитувчилар учун услубий қўлланма яратилди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Мисиров С.А. Касб-хунар коллежларида инглиз тили ўқитишнинг лингводидактик асослари: Дисс. ...пед. фанл. ном. – Т., 2007. – Б. 152.
2. Erkulova F.M. Developing Grammatical Competence In EFL Teaching: The American Journal of Social Science and Education Innovations (ISSN – 2689-100x) Сентябрь 29, 2020 | www.usajournalshub.com/index.php/tajssei Doi: <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume02Issue09-63> Б. 410-413.
3. Erkulova F.M. Teaching grammar effectively using technological tools at secondary schools” босма “СЎЗ САНЪАТИ “Халқаро Журнали | Международный Журнал “ИСКУССТВО СЛОВА” International journal “WORD ART” №SI-3 (2019) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2019-SI-3> Тошкент 2020 махсус сон – Б. 493–498.